

აფხაზი ასსრ შილარკოშვიდი

აფხაზი ბეჭედი
პროგრესი
არსებობის შემოღება რს

აფხაზი ასსრ შილარკოშვიდი იმამშენარდუშვიდი

ПРОГРАММА
ПО ЛЕХАЗСКОМУ ЯЗЫКУ
ДЛЯ НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛ

აიღერბანწა

არი აპროგრამმა უს-ნაგდატინე იადუ ახატიე ბეზ-
შია სისტემალა იშაქურგულანე, აწარა შოქუსე ცუფხაძა
აზე იხერკუშთანე, იახუთოუ აღერრა ზლარნათაშა,
აწავცია აშოკოლ ეიწებრაქუა (1, 2, 3, 4 აკლასქუა)
ირთოუ აშიყუფხარეი, ავრეი, აციაჟიარეი იშახუ-
თოუ, იბზიანე, ილულუანე, იაციხმყდარტი იზლაშც-
ლაშა აკუბ.

აპროგრამატი (აწატიე) მათიახუ აწარა შოქუსე
ცუფხაძა აზე (კლასს ცუფხაძა) ეიზშოლუბ აბრი ეიფშო
ხუთალა: აშიყუფხარეი, ავრეი, აწავცია რციაჟიარა
აიწებრეი.—აციაჟიარეი ავრეი, აგრამმატიკატი ფყარ-
რაქუა, ნასგდე იიაშთანე ავღეი. ახა არი ეიფშო
აპროგრამატი (აწატიე) მათიახუ აიზშარა იანაგომ
არაყა იარბოუ აიზშარა—ახუთაქუა შოარბოუ, იშო-
ყოუ ეიფშოწიყა არწავე იშაქურგულარცე. აწატიე
მათიახუ ახესრა აუს აზურა ათახუბ არა იარბაქოლუ
შათას იათანე იშაქურგულაროლუბ, იყაიწაროლუბ იუსუ-
რატი აბლან.

აწავცია აწარა იანალაგო აჩხნე ინარკნე არაყა
იარბოუ აიზშარა ხუთა ცუფხაძა იახესუაზაროლუბ.
ეივარგულანე ახუთაქუა ზეგდე რაკაკა, აკოი-აკოი ეიფ-
შუა ეიხელერქოიიაუა, იაჰჰიან, აწავცია იშოქუნაგოლუ
რციაჟიარა აშაქურგულარაზე, აიწებრაზე (ავრეი, აუს
ალაიციაჟიარეი) ეიჰა ხუთა დუნე, უს დუნე იფხაძოლუ
აწარა შოქუსე ზეგდე ავწუწყა აბეზშია იანახესუა ეიზ-
შარას—ხუთას (რაზდელს) იამოუ ზეგდე ირგულაზა-
როლუბ.

იარა უბასწიყდოლუბ აშიყუფხარაგდე იაზჰიატიუ:
აბეზშია აიწებრაზე კერ ეიფშოშე აუსუშა ხექუა ჯოლუბ,

ახა უბართ აუსუშა ხკქუა რახდ ირაციოლუპ აშიყუფხდარა
აჭუნტი იახჭიარააუა აშიყუ იანუ ატეკსტქუა (აჟია-
ბქქუა, აჟიაგინრაალაქუა, აჟიამანაქუა, აპოვესტქუა,
მა-აპოვესტ ცუფწიახაქუა, აციტატაქუა, აჟიაფუაქუა
უჰია ეგდურთგდუ) იანრუფხდალაქდ, ნას აგრამმატიკატი
მათიახუ ირუხუონუ—იზხსუანუ იანუ აღხნუ აუს აზუ-
ტიუპ, ახა იყოლუპ აგრამმატიკატი მათიახუ აწავცია
ირთახხაშთა იზუფხდო ატეკსტ აჭუ იანანუმ, უბასყან
არწავუ უალს იდუპ ზაა აწავცია იაართახხაშთა აგრამ-
მატიკატი მათიახუ აფშაარა (აგრამმატიკა, აშიყუქუა,
აგაზეთქუა, აჟურნალქუა უჰია რქუნტი).

აბუშშია ახესრაან, აუს აზურაან აწატიუ ხუთაქუა
(აფხდარა, ავრა, აგრამმატიკა უჰია) ზეგდ ეილარსუპ,
ახა ესქეზნგდუ იაზგუათაზაროლუპ აბართ აზწარა ხუთა-
ქუა (რაზდელქუა) იშორუხუთოლუ, ქუნაგალა სამთა რუზ-
შთანუ ახესრა, ეიჰარაკ აუს ზლანუ, უსუტი ჭორმაქუას
იყოლუ რუზნუწყა. აკლასს ეიწბერაქუა რქუ (1, 2 აკლასს-
ქუა) ეიჰარაკ სამთა აზნუქტიუპ, იათატიუპ აშიყუფხდარა,
იარა უბრი აყარაწიყდა სამთა რზამთარგდუ ავრაზგდუ
ამთა მაჭემქუა იამაზაროლუპ, აკლასს ეიჰაბერაქუა რქუ
(3, 4 აკლასსქუა) სამთა ეიყარანუ ირუზშთატიუპ აშიყუ-
ფხდარეი, აგრამმატიკაჟეი, აბუშშია ართბაარაზუ, აიწუზ-
რაზუ აუსურეი.

I. აშიყუფხდარა

რაფხდატიი აშუქუსბუა 1-ტიი აკლასს აჭუ აფსუა
ბუშშია აპროგრამმა აწავცია აფხდარეი ავრეი (ანბანქუა
რხესრა) იაზკუპ.

აშიყუ აფხდარეი ავრეი აწავცია იდურწატიუპ აბუერ-
გარატი (ანალიტიკო-სინტეტიკატი) ჰია იზუშთოლუ ამე-
ტოდ ალა, უი ზახდუ უი აუპ, რაფხდაა აფხდარეი
ავრეი იანალაგაწიყდო ინარკნუ ეიზხტიუპ (ანალიზ
აზუტიუპ) ჰაჟია—ჰციაჟიარა (ჰაჟია ჰია ჰაზქუა აჟიაკ
აკუმ, რეჩუპ) იშთატიუპ აჟიალა, აჟიაქუა აჟიახუთალა
(სლოგლა),—აჟიახუთაქუა შთბუელა. ჰაჟია—ჰციაჟიარა
რეიზხრა აჟიალა, აჟიახუთალა აბუე აღგარეი მკათა-
გატიუპ აჟია იკდუფხნუ იანუ დმერბაკუა იარა უს
იდურჰანუ.

აშთბუ ქუც (მაკდანა აწავცია ზხმსუც) არწავუ იანა-
ლუფირგალაქდ აშთახდ (იაჰჰიან, აშთბუ ა, მა ნ, მა მ)
აკდუფხდურეი ნაპულაჰურეი.

აჟია ანალიზ აზურაზუ, აწავცია ეიჰა რუზშუკუ
აზცარც, აჟიეი, აჟიახუთაქუეი რულხრაზუ—რუღა-
რაზუ—რეიბუთარაზუ იყაზაროლუპ ანბან ისსანუ იფყანუ
იყოლუ (ეითაწუა ანბან ჰია ზზერჰიო). რაფხდაწიყდა უი
ეიფშო იყოლუ ანბან ალა აჟიახუთაქუეი აჟიეი რეიბუ-
თარა, ურთ აჟიახუთაქუეი აჟიეი რანწარა—რუკრა
აცუნხურას აუპ იშუქუფხდაატიუ.

ეითაწუა ანბანქუა რულა აჟია აიბუთარა, ფუთრაკ
აშთახდ აჟია ანწარალა—ავრალა ეგდოლოტი უი აჟია
აილურგარა (ანალიზ აზურა). აშიყუფხდარა ანმკაფურგო
აილურგარა აშთახდ აუპ, ირუფხდოტი აჟიაქუეი აჰიოლუ-
ქუეი უაანდა (აფხდარა იალაგაანდა) ანალიზ ზზერუზ.
აწავუ იხალა ეიბითაზ აჟიაქუა, მა ფუთრაკ აშთახდ იხა-

ლა იანიწაზ, დარა აწავცია ირცხრააუეიტ, ქუნაგალა
ათხარა ამაქურგულარაზ აქიახუთალა იათხარაზ
დაგდაცინახმოიტ ნბანცუფხადალა დამფხარაცუ ზაა-
ნაწ ნბანცუფხადა იბუ თვან, მა გუანულა ახმ ჰიო.
ნბანცუფხადა იანიუ ატეკსტქუა იანრფხმო უბასყან აუბ,
ზაანაწ აწავცია ანალიზლა იანერდერ ამთბუ ქოტცი,
იარა იაწა ანაკუა ანბანი, აქიქუა აქიახუთას ირლოუ.
აქიახუთალა ამიყუ აფხარა დარა უს დუნე
იფხარაუ აწავცია იბზიანე ამიყუფხარახე რიაგა-
რაზ, იბზიანე ამიყუფხარა რარმცულარაზ. აწავცია
რაფხადა ამიყუფხარა იანალაგო ინარკნე აქიახუთა
გიწანე მთავა რუმამხაროუბ აფხარაზ, უბრი დარა
ანმთუ აწავცია აუსურა ათახუბ. არწავ, აწავცია
ამიყუ იან აირფხმო, ესქმენაგდ ილემჰა ჳრწარნე, ამა-
რაქ ყამწ აქუა იაციინხაროუბ, რგურჩიანიწაროუბ
ანბანმთუ აქუა ბჟამქუა ურთ იამფხარაზ, უბრი
ყამლარა აწავცია აირმცულაროუბ აქიახუთაქუა რეი-
ქურშიარე ი რაფხარე, ნასგდ აქიქუა აქიახუთალა
რაფხარა აწავცია, იქოტცნე იხზსუა ამთბუი, ნასგდ
იარა უი ამთბუ, იაწანაკუა იკდფხმკვროუ ანბანი
ანერწალა კდ, ნას აწავცია იდერბატლუბ ინაპულაკვროუ
უი ამთბუ ანბან იქოტცნე იხზსუა, ეილერგანე იდერ-
ბატიუბ იარბან ელემენტ ხუთაქუოუ იხლზხუ ანბან
ქოტც, უბრი ანავს იარმცულატიუბ, იდერწატიუბ უი
ანბან აელემენტქუა რკუმა; ნას ანბან შოგიბაკუ აკუმა,
უბართქუა რნავს იმარიოუ აქიქუა უი ანბან ზლოუ,
აბართქუა რუმთახე ირკვრ ყალოიტ დარა ზვრა
მარიოუ ჳბა-ხეა აქი ზლოუ აჰიოუქუა.

აწავცია აკტიქუა ირდუ იანალგალაკდ დარა რნა-
პალა ირკვზ იარფხანე აუბ ავრა არიაშარა იშო-
ყუბტიუ.

არწავ, აწავცია ამიყუფხარა ანდირწო, იფსახმ-
ქუა ხმთუ ზუმთრა დუ ათახუბ აქიქუა ანალიზ ზზ-
რუეი იზფხმო ირლოუ ამთბუქუა იანახუთოუ
ეიშთარგულანე დერწარა. რაფხატი იუროკქუა რან

იზფხმაშეი ირკვშეი ფშაატიუბ, უბრი ეიფშო აქი-
ქუა, ამთბუალგარატი ი (ზვუკოვოი) ანალიზ აზ ზვუ-
წარა მარიოუ.

რაფხატი იუროკქუა რან ამიყუფხარა დერწა-
რაზ ეილდუბ უავ ივარ აქიქუა ამთბუ ზმოუ ანბან-
ქუა რელანე (ა, ი, უ), ნასგდ ამთბუ კაქო (ნ, ლ, მ).
არო რეიფშო იყოუ ამთბუ კაქოქუა, ანბანქუა უავ
იროუნე იჰიოიტ, უბრი აქოტნი რლემჰა იაჰარტი,
ეილნაკარტი აქიეი, მა აქიახუთეი ანალიზ აან აწავცია
ამთბუ ალგარა ეიჰა ირზმარიოუბ.

ას ალა იროუნე უავ დზფხმო ანბანქუა, რაფხა-
ტი იუროკქუა რან დარა იარმარიოიტ აქიახუთალა
აფხარახე აიასრაზ.

ანბანქუა დ, ტ, ბ, ნ, ძ, ჰ, აქიეი აქიახუთეი რქო
ზალგარა კვრ იუადავუ ნეტიუბ შთახყა, იმარიქუოუ
ამთბუქუა იანერხზსლაკდ ირწარაზ.

აწავცია აფხარეი ავრეი რერწარან იფსახმქუა
იანგუათახაროუბ ეიჰა აქიახუთალა იმაქუ აქიქუა
რყნტი ეიჰა აქიახუთა რაცია (სლოგ) ზლოუ აქიქუა
რაზ იშოიასტიუ, დარა უბართ აქიქუა რეიჰა ირზ-
მარიახაშო ხზხე იარბაქუოუ ანბანქუა რელახაროუბ.

ზფხარა უადავუ, იციგმოუ ატეკსტქუა რახე
იიასკრ ყალოიტ, ზფხარა ეიჰა იმარიოუ ატეკსტქუა
რფხარა იანრლგალაკდ ამთახე.

იანრლასნე, ზვცაკრალა აწავცია ზფხარა რცი-
უადავუ ატეკსტქუა რადცალარა დარა იფერხაგა დუუბ,
ქუნაგალა, იშოახუთოუ ამიყუფხარა რერწარაზ, იზბან
აკუზარ, ზფხარა ციგმოუ ატეკსტქუა ანუქქუა ანა-
დერცალაღაკდ, აწავცია ამიყუ იათხმო იალაგოიტ,
ანბანქუა, აქიქუა ამიყუ იანი იშოახუთოუ იიაშანე
ირზჰიომ, იშოახუთამ ალაგდ რწარა იახუართამ, ამც-
ლატი ბაათსქუა შთერხუეიტ.

რაფხადა აწავცია ამიყუფხარა იანალაგო იზ-
ფხმო აწატიო მათიახუ უადავმხაროუბ, ირზმარიახა-
როუბ, ირზაიგუანე, ეილაჰაუა იყახაროუბ. რაფხა,—

აქცია კმატხაროუბ 1-2 აქციახუთა ზლოუ, ნას ფუთრაქ აშთახე 3-4 აქციახუთა ალაზარგეჲ ყალოიტ, უბართ აქციაჲ ზოტკარა უადაჲუ აბეჲქუა ეივაგელანე, მა ეიზაა-იგუანე აქციაჲ აქტე ირელამზაროუბ.

ავბატიი აშოქუსბჟუაზ I, II, III, IV აკლასქუა რქტე არწავე აუსურა დალაგოიტ აწავცია რენე (вне-классное чтение) აპროგრამმა ანავს იზუფხაშოა აშოყუ-ქუა აუს რზურა. არწავე დაკკლაფშოუზაროუბ აწავცია ზეგეჲ ნეკემსრადა აშოყუქუა რხე იარხუანე იშოფხა-შოა, აწავცია აძიადილა იზუფხაქუო აშოყუქუა რ-უხოტ ყაიწოიტ.

არწავე იუალუბ აწავცია ზუფხაქუაზ აშოყუქუა ირენქუაზ აქციაბეჲქუა ქუნაგალა ირეიპიარც, უბრი ადაგეჲ, აწავცია იზუფხო აშოყუქუა ეილაჰანე იაფ-ხდარტი რეყაწარა.

ეილერგანე, იზიიანე, ირცცაკენე აშოყუფხდარაზ არწავე აწავცია აუს რზიულაროუბ II, III, IV აკლას-სქუა რქტეგეჲ. ართ აწარა აშოქუსქუა რზგეჲ აწავცია ქუნაგალა აშოყუფხდარა რარშეკლარაზ მჩებეჲკ ახე 4-5ტი, 5-6ტი აშოყუ იარფხაღატიუბ, აკლასქუა ზეგეჲ რქტე აშოყუფხდარა უროკქუა რაან 25—30 მინუთ აამთა ათატიუბ აწავცია იშოქუნაგოუ აშოყუფხდარა რარ-შეკლარაზ, 15—20 მინუთ აშოყუფხდარა იალგანდა ახჰიან ციაჟიარაზი, იზუფხაზ აითაჰიარაზი, იზუფხაზ აილერგარაზი.

არწავე აშოყუფხდარა უროკ აან აწავცია აშოყუ რზაფხდარალა იახეიმერყაღაიაროუბ. არწავე მჩებეჲკ ახე ზნეკ-კენტი აწავცია ზუფხდარანე იყოუ ატეკსტ ღერზა-ფხდარ ალშოოიტ, ახა აწავცია არწავე იცხრაარადაგეჲ ატეკსტ რხალა, იაფხანე იანუ ეილღერგო იყაზაროუბ.

არწავე რაფხაძა აშოყუფხდარა დანალაგო ინარკენე (1-ტიი აკლასს იარკენე) იბეჲ შოქმაქუირგელაშოა, ინტო-ნაცია ჰია იზუშოოუ აუს აზიულაროუბ. 1-ტიი აკლასს აქტე ანბან ტეკსტქუა იანრუფხდო ინარკენე, უი ანავს ანბან აშთახე იზუფხდო აშოყუ აქტეგეჲ, არწავე ლაფშო-

წარლა დაკკლაფშოუზაროუბ აწავცია იზიიანე, ქუნა-გალა იაფხაღაღარაც. უბრი ადაგეჲ ეგდერთ აწარა შოქ-ქუსქუა რაან 2, 3, 4 აკლასსქუა რქტეგეჲ აწავცია რეშო-ყუფხდარა ესქენგეჲ ქუნაგალა იზიიანე იყაზაროუბ უბასალა, დარა უროკ ქელაქუაქ ქუნაგალა აშოყუ-ფხდარა აშოქურგელარაზ ირთახემზარტი.

II. აწავცია რციაჟიარა აიწუზხრა—ართბაარა

აწავცია რციაჟიარეი რეკრეი აიწუზხრა—ართბაარა-ზ, ფყარა ჰასაბენე იმჟაფგატიუბ აშოყუფხდარეი, აგრამმა-ტიკაჟი ირზეკუ აუროკქუა რაან, ახა იალშოოიტ იყა-ლარც აწავცია რციაჟიარეი რეკრეი აიწუზხრა—ართბაა-რაზ ქელალა აუროკქუა რემჟაფგარა.

აპროგრამმა არაყა იარბოუბ აბრი ეიფშო აიწუშარა ხუთაქუა (разделы) აწავცია რციაჟიარა—ართბაარაზ:

- 1) აწავცია რეჟიარ ართბაარა.
- 2) აჰიოუ (предложение) იშოახუთოუ აშოქურგე-ლარა, აიქშარტირა.
- 3) იშოახუთოუ, იზიიანე აციაჟიარა რარშეკლარა.
- 4) აწავცია რციაჟიარაან აგრეჲქუა ირემოუ არ-ჩეიარა.
- 5) ატეკსტქუა ნაიზუსტ რერწარა.

აწავცია რეჟიარ (აქციაჲქუა ირღერუა რნავს ირზემ-ღერუანე არწავე იღირწო) ართბაარაზ აუს აზუტიუბ აშოყუფხდარა უროკქუა რაან, ასახე (კარტინკა) იანახ-ციაჟიო, აუს ანაზერუა, სოჩინენიე ჰია იზუშოოუ ირ-კერც ამათიახუ ანაზეყარწო, უბართქუა რედაგეჲ აგრამ-მატიკატი უროკქუა რაან აქციაჲქუა აუს რზუნე იანეილ-ღერგო.

აჰიოუ იშოახუთოუ, იშოქუნაგოუ აშოქურგელარა აუს აზურა აგრამმატიკატი პროგრამმა აუბ იზღუ. უი (აჰიოუ ირჩეინე იშოახუთოუ აშოქურგელარა აიქშარ-ტირა) მჟაფგატიუბ აგრამმატიკაჟი, აშოყუფხდარეი, ასოჩინენიე რეკრც რჩანაზეყარწო აუროკქუა რაან,

ანავს აწავცია რხალთეი არწავს იცხერაარალოთეი ირუ-
ქუაზ რუკმთაქუა აკლასს აქუზ არჩეირაან აილურ-
გარაან.

აკლასს აქუზ აწავცია აჟიაბჟ იზუფხაზ რხალთ-
იანგიტარჭიო, არწავს დაცკლაფშუაზაროუბ, აწავცია
აჰიოუქუა იშახუთოუ იშაქუდრგულალარც, ირჰია-
ლარც.

აწავცია ქუნაგალა რაციაჟიარა აშაქურგულარაზ
აბროგრამმა იარბოუბ უსუშას იამოუ კლასს ცუფხაძაზ.

ართ არშეცლატიქუა ზეგი აუსუტიქუეი ირუწანა-
კუა დაარა ირაციოუბ აწავცია რციაჟიარა აიწუზრაზი
იშაქუნაგოუ ავკმა დნარწარაზი; აწავცია ირულშო-
ზაროუბ შოიფკადა აღიკტანტქუეი რხალთ იანერწაქუოი
რვრა (ასოჩინენიე), აჟიაბჟ იზუფხაზ, მა აწავ იიჰიაზ
ავრა უჰია უბ. იწ.

აწავცია ზუფხაზ აჟიაბჟ ქუზრჰიალა აითაჰიარა
1-ტიი აკლასს ინარკნე იალაგაროუბ; 2-ტიი აკლასს
ინარკნე იზუფხაზ აჟიაბჟ ეითაჰიანე ირუჟეიტ.

ავბატიი აკლასს აქუზ იზუფხანე ირუჟა ატეკსტ
30—60 აჟია ირეიჰამზაროუბ; ანფატიი აკლასს აქუზ
70—150 აჟია, აფშატიი აკლასს აქუზ 160—200 აჟია.

ანფატიიი აფშატიიი აკლასსქუა რქუზ აითაჰია-
ქუეი, ასოჩინენიქუეი ეგდრთ ავტიქუეი შოქუსკ
30—40 ირეიწამზაროუბ, აწარა აშოქუს აჩეტვერტ
10-ვტიიკ აქუშოიზაროუბ (აწარა აშოქუს იამოუბ
4 ჩეტვერტკ, ჩეტვერტკ აქუზ 10-ვტიიკ ანუყალა, აშოქ-
ქუს ზეგდ 40-ვტიი აქუშოიიტ).

ართქუა რეიფშო ავტიქუა რუმვაფგარაან ზდა ფს-
ხუა ამამ ალა არწავს აწავცია აშოიფკა რმზხერც
იაციიზხალოზაროუბ (ზვრა ციგდოუ აჟიაქუა ზაანაწ
აკლასს ღუ აქუზ იანწო) აწავცია რგუ ახდებჟაჟო არწავს
იწაალაროუბ, ნასგდ ორჭოგრამტიი ჟიარი იხარ-
თიიკ ატაბლიცაქუეი რხე იადრხუალაროუბ.

III. ავტიი ჟოგამაჟუეი რეიტაჰარი

1-ტიი აკლასს

აიწუზრატი შოკოლქუა ეიჰარაკ უს დწა დუნე ირ-
მოუბ ჰია იფხაძოუბ აწავცია ავრა იზიიანე რარშეც-
ლარა. 1-ტიი აკლასს აქუზ აწავს იწოიტ არუჩკა აკმა,
ანბანქუა, აჟიაქუა, იდუმ აჰიოუქუა რვრა. ვტიი ჟოგ-
მას 1-ტიი აკლასს აქუზ ეიჰარაკ იყოუ ახვლთააროუბ.
რაფხაწიყა ახუქქუა—არწავცია იდდრწაროუბ იზიი-
ანე, ქუნაგალა იიაშთანე ახვალაშა.

რაფხატიი აშოქუსბჟაზ აწავცია ირწაროუბ
ირფშოძანე ანბანქუა, აჟიაქუა, იკმაქუა აჰიოუქუა
რვკმა. ინაპლაკროუ ატეკსტქუა როუბ რაფხა იზხერ-
ვლაშა: აკლასს ღუ აქუზნტი, ანბან აყნტი, აშოყუ
აყნტი. აკლასს აქუზ ავრა მვაფაგალატიიუბ ესემშა.

ავბატიი აშოქუსბჟაზ აჟიაკ აბჟამჟუა ირხერ-
ვლთააროუბ ინაპლაკროუი იკდუფხუი ატეკსტქუა
რქუზნტი, ატეკსტ იალერხე აჟიაქუეი აჰიოქუეი რგულ-
ჰარა, ახვლთაარა იბჟაჟუ აჟია ატულარგულანე (3-ტიი
აჩეტვერტ), ლაფშოლა ირბოი ირაჰაჟეი აღიკტანტ
ავრა, ნასგდ ირდრუა აჰიოუქუა ზაანაწ აშოყუ აქუზ,
მა აკლასს ღუ აქუზ იაფხანე რვრა, რგუ რჩანწანე,
აწავცია იდერჰანე (слуховой) აღიკტანტ ავრა (4-ტიი
აჩეტვერტ აზე)—ირდრუა აჟიაქუა რულა აჰიოუქუა
რვრა.

აკტიი აკლასს აქუზ აწავცია შოიფკა ზაწიკგდ ყარჰ-
წარტი ავრა იარშეცლატიუბ, იზბან აკუზარ, უი რაფხატიი
ავკმა იზშეცლოუ აწავცია დაარა კრამთა ირზნხოიტ, უი
არჩეირაგდ მარიახომ, ზუბრი აქუზნტი აწავს რაფხატიი
აწარაზე იშაქა ანეიხიგო ინარკნე შოიფკა ზაწიკგდ იცია-
ლამშიო ავრა დარშეცლატიუბ. აწავცია რუკმთაქუა რქუზ
შოიფკა რციალამშიარტი ირვრაზ, ზვრა მარიოუ
ატეკსტქუა ფშაატიუბ, ურთ ატეკსტქუა იარა უსგდ
ზვრა ციგდოუ აჟიაკ ალამშიაროუბ. აწავცია ატეკსტ
ახვალარა იალაგანდა ზაა რბჟე რდუნე, ითკანე.

ვილურგან ატეკსტ იაფხდაროუპ, ნას რზბჟ აკნ ეიცვრ-
ჰიაროუპ (хором). არწავს დაარა იხშვკ აზიშთროუპ
აწავცია უადავრას იროუშა იანკუა, ეგდმვაფიგალა-
როუპ ჟიახუთალოფი შთბჟლოფი აჟიქუა რ-ანალიზ.

ავბატი აკლასს

ეიფშვმ ხვლაატი ხკქუას იმვაფგატიუპ ვ-მჩბჟკ
რახდ ზნკ ეიწამკუა. ხვლაატი ხკქუას იყოუ აბართ
როუპ: ანაბლაკვრეი აკდფხვკრეი ტეკსტქუა რქვრტი
აჟია ზაწიკგდ ბჟამქუა რხვაალარა, ატეკსტ აყნტი
აჟიქუეი აჰიოუქუეი ალხნე რკრა, იბჟაჟუ აჟიქუა
ბჟარგვლანე ავრა, აჟიქუა ეითაკნე რკრა (იაჰჰიპა,
აჩკ, აჩხაბდ, აჩხაშყა უჰია) აჰიოუქუა ხართიანე
რკრა...

ადიკტანტ მვაფგატიუპ ხ-მჩბჟკაბდ ზნკ. ადიკ-
ტანტ ხკქუა: რგურჩანწანე ირბო, რგურჩანწანე ირა-
ჰაუა, აფშოარატი (проверочный).

ახტატი აჩეტვერტ ინარკნე იმვაფგალატიუპ მჩ-
ბჟკ ახდ ზნკ აკრი აწავცია რხალა ირკლარატიუპ იაზ-
ყაზწალაშა: იარბოუ აჟიქუა ირკლხნე აჰიოუ. აშა-
ქურგვლარა—აყაწარა, აზწარაქუა რთაკქუა, იმარიოუ
აჟიბჟ ხუქქუა ეითაჰილა რკრა (4-ტი აჩეტვერტ აზ)
უბასალა, ეიჰარაკ, ავბატი აკლასს აქვ დწას იფხა-
ძოუპ—აწავცია იიაშანე, იბჰიანე რკრჰიარალოფი, რხალა
ირკქუო რკლოფი იაზყაწატიუპ ახტატი (3) აკლასს
აქვ რხალა ავრა რგლშარატიუპ. ავბატი აკლასს აქვ
არწავს დაყუმწაკუა იმვაფიგოზაროუპ ატეკსტ აჟი-
ხუთა ანალიზ აზურა, აწავცია ირკრანე იყოუ, ნასგდ
ზკრა უადავუ აჟიქუა შთბჟლოტი ანალიზ რზუ-
ლატიუპ.

ავბატი აკლასს აქვ იშახუთოუ: ქუნაგალა
აწავცია რკრა აშაქურგვლარა აკტი აკლასს აქვ
ეიფშვ, დაარა უს დუნე იფხაძოუპ. აწავს რაფხატი
ავშშვქუსა რზ იიკზ ზეგდ, დაარა კრაამთა აშთა

დულუანე ინხალოტი, უბრი აქვრტი არწავს ააშარაკ
ყამწაკუა დაზქუთალოროუპ აწავცია აკტი ავბატი
აკლასსქუა რქვ იტიოუ ვლარც იშახუთოუ ირფშ-
დანე, იიაშანე, შიფკადა, გრადა: ახალა რკრა ბჰიანე
იანეშაქუგვლა, ნას უი შათა დულუანე, შათა დუნე
იროუეიტ ახტატი აფშატი აკლასსქუა რქვ რკრა
აიწვხრაზ, ართბარაზ.

ახტატი აფშატი აკლასსქუა

ახტატი აფშატი აკლასსქუა რქვ ახვაალარა
მვაფგატიუპ ხმჩბჟა რახდ 1—2 აკლასს აქვ, ნასგდ
ავნე იახვრკალაშა 1—2 ადწა რთატიუპ. ურთ რხვა-
ლატიქუა აბართ რაკუხოტი: აჟიენრაალაქუა რხვა-
ლარა, აკიტატაქუა რგულვარა—რხვაალარა, ახვა-
ლარა, აჟიქუა ეითაკნე იაწანე აჰიოუქუა ფსახნე,
ატეკსტქუა რყნტი აჟიქუეი აჰიოუქუეი რკრა, ასხე-
მაქუეი ატაბლიცაქუეი აჰიოუქუეი რანწარა ანალიზ
რზურაზ. აჟიახუთაქუა რკლა აჟია აშაქურგვლარა;
კრალა აილურგარა (письменный разбор).

— ადიკტანტ ყაწალატიუპ ხ-მჩბჟა რახდ 1—2.

— ადიკტანტ რგურჩანწარატი ირბო ალა (აწავ-
ცია დიკტანტს იროურანე იყოუ ატეკსტ აშოყუ აქვ
ზაანაწ იაფხდოტი, ნასგდ იუადავრანე ირფვლაშა ანა-
ლიზ აზრუეიტ).

ადიკტანტ რგურჩანწარატი ირაჰაუალა (აწავცია
ზაანაწ ზკრა ციგდოუ აჟიქუა რკვშა, რანწაშა ეილ-
დვგოტი).

აფშოარატი—აგუათარატი ადიკტანტ. აწავცია
რხალა რკრა მვაფგატიუპ ვ-მჩბჟა რახდ 1—2-ნტი: აჟიარ
აზ აუსუთა (ასახვკროუ, იფშძოუ აჟიქუა რგულ-
ვარა, ეიცვრზეიფშუ ადაც (корень) ზმოუ აჟიქუა
რფშაარა; იარბოუ აჟიქუა რკლა აჰიოუ აშაქურგ-
ლარა, აწავ იხალა აქვრფშტიქუა რფშაარა; აჟიბჟ

აპიარა, პლანლორეი (сочинение) აშეყუ იანუ აჟიბჟ
ავრა აზწაატიქუა რელორეი, (პლანლორეი, პლანდეი).

ახტატიიი აფშბატიიი აკლასსქუა რჭჟ აწავცია
რკჟმა აიწზხრაზ, არჩორეირაზ იმჟაფგალატიუპ ეიფშჟმ
ავტიოჟ ხკქუა რაციანჟ.

1-ტიიი 2-ტიიი აკლასსქუა რჭჟ აწავცია ავრა
რარშკულარაზ რტეტრადქუა რჭჟ აშორფკა ყამლარც
რაციოზხჩარა უს ღუნჟ იფხაძოჟ, ნასგდჟ კტიოჟ ხკჟს
ეიჰარაკ იმჟაფარგო ახკლარეი აღიკტანტი როჟ, ახა
ახტატიიი აფშბატიიი აკლასსქუა რჭჟ აწავცია
ორჰოგრაჰია რურწარაზ რუსურა შაქუგლოჟ რხა-
ლა ირკრანჟ იყოჟ ატეკსტქუა ანალიზ რზერურც-
უბრი აღადგჟ აგრამმატიკატი დერრა იამოჟ იხჟ იარ-
ხუანჟ იიაშჟანჟ ავკჟმა იჩაქუირშიოზაროჟ, აწავჟ დან-
ჟუა აუადავრა იფჟლო ახალა აილზრგაშა იჩაქუირ-
შიოზაროჟ, ართ აკლასსქუა რჭჟ ეიჰარაკ კტი-ხკქუას
იფხაძატიუპ აითაჰიეი (изложение) ასოჩინენიეი რკჟრა.

აფსუა ბზჟშია

აპროგრამა

აფხმარეი ავრეი

1-ტიი აკლასს

1. აწავცია აფხმარეი ავრეი რაზჟყარა (ანბან
აწარა იალაგანდა), აწავცია რაციაჟიარა, აჭჟრჰიჟი
აჟილა აშჟარა, ასახათზხრა, აღაზარა, ანბან აელე-
მენტქუა (ახუთაქუა) რკჟრა.

2. აფხმარეი ავრეი რურწარა: აჰიოჟქუა აჟილა
რშჟარა, აჟიქუა-აჟიახუთალა რშჟარა; აჟიახუთაქუა
შთბჟელა რშჟარა. აშეყუ დახუამფშჟკუა იზლაიაჰა-
ჟალა; აშთბჟ ანბანქუეი, ანბან ფჟყაქუეი ირკლხნჟ
აჟიქუა რაფხმარა, ანბან შიყუ აფხმარა; ანბან აელე-
მენტქუა რკჟრა, ანბანქუა აჟიახუთაქუა, აჰიოჟქუა,
რკჟრა.

3. აჟიახუთალორეი აჟილორეი, აჟიეი აჟი ნწიამთეი
ეილამგაკუა აფხმარა. დზფხმაზ ატეკსტ იზლაწანა-
კჟუალა არწავჟ აზწარაქუა რთაკ აპიარა.

4. აჟიქუეი აჰიოქუეი ირფშჟანჟ რკჟრა; ირი-
აშანჟ იშჟახუთოჟ ავრა.

აჭჟრჰიჟი (არჰიარა)

1. აჭკუნცია რბჟ თგანი ეილზრგანი მკცკაკრა-
და აციაჟიარა დერწარა. აჭჟრჰიჟი იაგჟუ არიაშჟარა:
იაზკცკანჟ აციაჟიარა, აჟი ეილაფსარაქუა, აჟიქუა
რწზხუაქუა ეილზრგამკუა რჰიარა, აფსჟ ეივანო აცია-
ჟიარა უჰია უბას ეგდრთგდ ახუჭ იციაჟიარა იაგქოჟ
რკრიაშჟარა.

აგუათა: აჭურჭიაჲ იაგუ არჩეირა ათახუჲ
აწავს აშკოლ დანთალა ინარკნ აწარა დალ-
განდა.

2. აჟიარ უსურაქუა. იმარიადოუ აგუფ ამათიხუქუა
(არახუ, აწიაა, ამარუგა, აშკოლ მათიხუქუა, ავნე
მათიხუქუა უბას იწაგდგე) იყარწო იახდუ, იაჰჰიაჰ:
აჟი იყარწოზეი? დჟიუეიტ. აჭკუნ იყარწოზეი? დზხუ-
მარუეიტ, უბას იწაგდ.

ციაფშოთილა ამათიხუქუა რეილკარა. იაჰჰიაჰ:
აშაქარ შოკუაქოუბ, არაცია ეიქუაწოუბ, უბას
იწაგდგე. აგამა: იაჰჰიაჰ, აწეწმეჯ წიქწიუბ, აპერპელ
ცოუბ.

ამათიხუქუა რეიჭურფშორა, რეიდკლარა: იჰა-
რაკუ—ილაყუუ, იაუუ—იკმაქუუ, ითბააუ—ითშოლუ,
უბას იწაგდ.

3. ირკმაჭონე ათაკ აჰიარა აშკლარა, ნასგდ აზწა-
რა ზლაიოუზ ალა იკურშონე იგუეითახდოუ ჰიოულა
ინაგდანე აჰიარა (ახუქქუა რუფსთაზარა, დარა რუსურა,
ზექურა ნაძახდოუ რჯა, აშკოლ, აფსაბარა აყაზმა,
უბას იწაგდ) ჭურჭიაჲილა ეიჭკაანე იგუეითახდოუ
აჰიარა იარშკლარა. ატიმჭურჭიაჲილა. ეიჭკააუ აზ-
ძერკრა აშკლარა (ილუმ აჰიახდა, მამზარგდ აილზრგა).

4. სახდალა აუსურა: ასახდა იშაწანაკუალა აზწა-
არაქუა რთაკ აჰიარა ალშარა. იაჰჰიაჰ: იანუზეი ასა-
ხდაქუ? ათაკქუა რტიბქუა: ალა ჯუეიტ, აჭკუნცია
ხუმარუეიტ.

5. ილუმ აჟიენრაალა ხუქქუა არწავს იჭუნტი
აქოწარა.

2-ბიი აზრჲუს ბჟრა

აფხდარა

იიაშონე აფხდარა (აჟია ბჟამეჟკუა, ეილამგაკუა,
ნასგდ აითაჰიარა) ასტატია ხუქქუა ანბან ყუაზქუა

რელა იკდუფხეჟოუ, უბასგდ აფხდარა იარა არწავს
იხალა იიკვზ ატიესტ.

დზუფხდაზ იზლაწანაკუალა იმარიადიქოუ რთაკ
აყაწარა ალშარა, აშიყუ იშაქუნაგო ჰათერ აქუწანე
ანეყუგარა.

დაყდაბჟუაქო დაყდაქო რჭუნდა ინადო აჰიახდა
ხუქქუა აშმეჰია უაგე ეილზიკარატი აჟიაქუეი აჟია-
ხუთაქუეი ეილამგაკუა რაფხდარა. აფხდარაან აწავცია
არშკლარიტუბ ქუნაგალა რბჟე შაქურგელანე ინტო-
ნაციალა, ჩოანკლარალა (payza) აფხდარა. აწავცია
ზუფხდაზ ატიესტ არწავს იაზწარაქუა რთაკ იშახუ-
თოუ აყაწარა ალშარა. იზუფხდაზ აითაჰიარა.

ა ვ რ ა

აჟიაქუა, აჰიოუქუა, აკლასს ღუ აყნეტი, ნასგდ
იკმაქუუ ატიესტქუა რუზაალარა ალშარა.

აწავცია ირზლშოზაროუბ ირაჰაუალთეი, გუთა-
კლთეი, აჟიაქუეი, აჰიოუქუეი, ატიესტ კმაქქუა რვრა.

იკქდანე, ეილზრგანე, ანბანქუა ყუაზნე ავრა ალ-
შარა, აჟიაქუა ბჟამეჟკუა, ანბანქუა ეილამგაკუა, 3-ცია-
ჰიაკ ირზჟარგელანე, ჩერნილალა იმარიადიქოუ აჟია-
ქუეი, აჰიოუქუეი რვრა ალშარა, არწავს იზლაფშ-
რალა. ნბანკ-ნბანკლა აკუმეკუა აჟიაქუეი აჰიოუქუეი
აკლასს ღუ აჭუნტი იშეიბგოუ აზკლარა ალშარა.
ატიესტ აჭუ აჰიოუქუა აჟიაქუა რუბჟაჟნე იახდანე
იბჟაჟუ აჟიაქუა ბჟარგელანე აზვალარა ალშარა.

აჭურჭიაჲილა აიწეზხრა (არჭოიარა)

1. აუროკ აან ატიმე ჭურჭიაჲილა რაზმერკრეი
აჟიაბჟ ხუქქუა იშაქუნაგოუ რჰიარა ალშარეი. ეიჰა-
რაკ აჟიენრაალა ხუქქუა, აწავცია ზეილკარა რზმა-
რიოუ, სახდავრალა იზიანე იკუ არწავს იანიჰიო
იზლთეიჰიო ალა იჭოწარა.

2. აჟიარტი უსურა. ამათიანუ ახმდ, (იმარიადაქუოუ, ლასს-ლასს ახუჭ იიბაქუო) ალომ აიხა იალხუპ, ამავუ აცია იალხუპ, ასტოლ ამქუ იალხუპ.

3. სახდალა აუსურა: ასახდა იანუ იაწავტიუ ახუცრა (იზუკუ ალა აწავრა: აჯმა ტიოუპ, აწავცია ვუეიტ), აჰიანდა აყაწარა იმარიოუ ასახდაქუა რყნტი აკუ იახ-ჰიანდ, ეიფშუმქუა აშიყუ აქუ (იხლანუ ალა) იშთანუ.

რაფხაძა იდურტიქუოუ აგრამმატიკატი მათიანუქუა

1. აშიყუ აქუ აჰიოუ ფშაანდ აფხარა ალშარა. აჰიოუ აწავცია რხალა აიქურშიარა ალშარა. აგუ-თაკ ახალა აჰიარა ალშარა. აგუთაკ ახალა ავრა ალშარა (არწავ დინლაფშუა ორჭოგრამატი აშოიფკა ყაიმწარც). აჰიოუ ნაგდა აბუ ანაქურღულუა-ტიუი იანღობაგატიუი აშკლაფშარა (აბუ შტო: მა იდუნდ, მა იხუჰნდ) აჰიოუ ზაკუუ აილკარა აშკლარა.

2. აჰიოუ კდაჭქუა რეიქურშიარა აშკლარა. აჟი-ქუა, რუმაგუთქუა რხ იარხუნდ აფშარა ალშარა (აჟი, აჟიტიძა, იაჟიუ, აჟიტიტი). აჰიოუ აქუ აჟიქუა რეიშთარგულაშეი (რეიდჰილაშეი), რეილზრგარგი. იაჰჰიან: აბ აფა ბზია დიბოიტ; დუჰუსთა?—აბ, იყაი-წოზეი?—ბზია დიბოიტ. ბზია იიბოდა?—აფა.

3. ახატიუ ხეძქუა რდურა. აჟიქუა აჟიანუთა-ლოგი, შთბჟლოგი რშარა. ავრაან აჟიანუთა აითა-გაშა ადურა, აბრი ანბანი აჰიოუ ნაგდანდ იახვუმ ინაგ-დანდ ავშა ადურა. აშთბჟქუა ვ-ნბანკ რულა იარბოუ დურწარა. იაჰჰიან: კუ, გუ, ლუ, ყუ, არფშქაგა დურგა (დ) მცხუ უავ იფლო აჟიქუა იხთანუ რქუ არგ-ლაშა ადურა. არაცია უზრბო აქორმაქუა დურწარა, იაჰჰიან: ქუა, ცია, აა (აუაა), აზაწირა უზრბო კ, (ლა-ბაკ) აჟიქუა რაფხდა (ა) შტგლო (აჩუ, ჩუკ), აშთბჟ-ოუქუეი აშთბჟ კდაჭქუეი, აშთბჟი ანბანი.

4. ატეკსტ იაწანაკუა დურნდ ახვლაარა აქურ-ჰიანა აიწუზრა იაცხრაარაზ ლალა აფხარა არწარა

(გუანლა აფხარა), ორჭოგრამატი აშკლარა არ-ჭიარა ახვლაარა, არჭიარა, იაჰაუა გუანლა ავრა, იიდურუა აიჭკაანდ ატეკსტ ხუჭქუა რვრა, ალოზუნგ-ქუა ახვლაარა აწარა, აკლასს ათამც იკდურწალარც.

აზგაბი აკლასს

აფხარა

1. იკდურხუ ატეკსტ ხუჭქუა ეილკაანდ რაფხარეი ირწანაკუა რეითანაარეი ალშარა. აფხარაან ატორ-კაქუეი, აზწარა დურგაქუეი, აბუთგა დურგაქუეი აზვუ-თანდ აფხარა. უბასწიყა აფხარა იარა იივზი, ივზა იივზი როლდლა ატეკსტ ხუჭქუა რაფხარა ალშარა.

2. არწავ იხლარდოიო ალა გუთაკლა აფხარა ალშარა, იაჰჰიან: აზწარა იოუზ ათაკ ახანუ ფშაანდ აფხარა ალშარა.

3. აშკლარა: იზაკუზეი აშიყუ ხყა; აშიყუ ახ-ზნუ აბდუც, აშიყუ ახ, ავტორ იხმ, ადაყდაქუა რნუ-მერაცია, ატეკსტ ახ, უბას ეგდურთგდ.

4. ავნდ იზფხაშა აშიყუქუა რხციაჟიარა: შიყუს ავნდ იზფხაზი, აწავ იხალა დაფხლო, მა იზაფხლო, ეიჰაბაცია შიყუს ზეძახუ იარჰიანდოუ უჰია, შიყუს დუფხაზოუ აქურტი იაიჭკაანდ ფწიანაკ აჰიარა.

5. აწავცია ირდურუა აჟიქუა რზრჰარა: ატეკსტ აქუ ირფლო აჟიქუა ირწანაკუა რაჰიარა, წაკლა ეიფშუმ აჟიქუა დურჰიარა: (ახა—აშა, აიქუაწია—აშუკუაქუა).

6. აჟიანრაალაქუა რწარა.

ავრა

აწავ იდურუაზაროუპ იიაშანდ ატიაშა, არუჩკა-რიაშანდ აკუშა, აჩერნილა ამვათაგაშა, ახარხუაშა.

ეიჰა ირცკაკნდ ავრა (აფხატიი აშუქუს ეიჰა), ეილზრგანდ, ირფშანდ ავრა, ვ-ციაჰიაკ ირბჟარგლა-

ტიუი, ირხვატიუი, ირუწგატიუი, ანბანქუა რდღრრა.
(უახუაფშუ აპროგრამმა 2-ტიი აკლასს აზუ იყოლუ).

აჟიაქუა დოუსუ იახდრთუფუ დღრნუ ირგულანუ
რვუმა. ანბანქუა ბჟამქუა რვუმა, იცქდანუ ავუმა, აჟია-
ქუა ციაჰიაკ ახდტი ციაჰიაკ ახდ რიაგარა აღღრრა.

აჰიახეი ავრეი (რუტუარა)

1. იარკაჰანუ, იაიქუკანუ აუსურა ანციაჟიარა
აღშუარა, იაჰჰიაჰ, აუს ზუადან, იყაიწაზეი, აუს ირუზ
იაღწეზეი, ახუმარა იღუზ შუთანაიგდეი, მა იარა დზ-
ქუშიახდოლუ, მა ივუზა დზქუშიახდოლუ იაიქუკანუ აჰიარა
აღშუარა. აწწარა აქურგულარეი, აწწარა იოლუ ათაქ
აჰიარეი რულშუარა.

2. ხე-ზმამ ატეკსტქუა რხქუა რუყაწარა აღშუარა.
აკლასს ზეგდუ რხე ეილაწანუ იზუხმაზი, ირაჰაზი, ირბაზი
რუხციაჟიარა (რუდბარა). აკუ ანეილდღრგო აძიქ იეიფშუ
ზეგდუ ალაციაჟიოზაროლუ, იზუხციაჟიოზგდუ არკაჰანუ
ანწარა რულშოზაროლუ. აჟიენრაალაქუა რწარა.

3. ასახდა ანციაჟიარა: ასახდა იზლაწანაკუალა
არწავუ აწწარაქუა იყაიწო რთაქ აჰიარა აღშუარა, მა
აშიყუ აჰუზნტი, მა არწავუ იღირბო იახჰიანუ. აშიყუ
აჰუზ აღოზუნგქუეი, აჟიენრაალაქუეი, აჰიოლქუეი,
ასახდა იაწავუზარ ზუხუთოლუ რუფშუარა აღშუარა.

4. ახალა აჟიარ აყაწარა, უბრი ანუყაიწო იცირ-
ხერააროლუ ასახდაქუეი აჟიარ აჟიაქუეი რაციანუ იღღრ-
რაზ, ნასგდუ აჰიახდაქუა რჰუზ იზმდღრუა აჟიაქუა
ეილთიკარაცუ. აჟიაქუა ირუწარკუა რულა რეიქუარ-
გულარა აღშუარა. იაჰჰიაჰ: აშუკუაქუა — აიქუაწია, აბჟ-
დუ, აბჟ ხუჰუ. აუ-აკაჰუ.

5. აჟიენრაალა აწარა.

6. იზუხმაზი აჰიახდაქუა რვრა.

აგრამმატიკატი მათიახუ ახდტი რაფხმაძა იღღრტიქოლუ

1. აკტიი აკლასს აჰუზ იზხსუზ აითაჰიარა. აჰიოლ-
ქუა აჟიალა იშუეიქუარტიუ დღრწარა. აწწარა ჰიოლ-

ქუეი აჯაშარატი ჰიოლქუეი რინტონაცია. დღრგა ზმოლუ
დღრგა ზმამი აჰიოლქუა ზლთეიფშუდ, აწწარა დღრგა
არგულართეი, აჯაშარატი დღრგა არგულართეი დღრ-
წარა.

2. აჰიოლქუა რჰუზ აპრედმეტი უზრბო აჟიაქუა
დღრნუ რალხრა, ნასგდუ ახუჰუ იკურშუანუ იიბაქოლუ
აჰიოლქუა ირჰიარა. იაჰჰიაჰ: არახუ რუხდქუა, აფსაა
რუხდქუა, უბას იწაგდგდუ. უბართ რუხწარაქუა ხუთალა
იზლთეიფშუდ რდღრრა. იაჰჰიაჰ: იზაკუი? იზბან? დზუ-
სთა? იზტიზდა? იზრგულადა? იზპატრეთდა? უბას
იწაგდგდუ.

3. აჰიოლქუა რჰუზ აჟიაქუა აყაზშარბა აჟიაქუა იღღრნუ
რალხრა; იაჰჰიაჰ, აბრი ეიფშუ აწწარაქუა რთაქქუა: —
იზეიფშუროლუზი? იზაკუზი? იზბან? იზმათიახუზი?

4. აჰიოლ აჰუზ აპრედმეტი აყაწარბა აჟიაქუა დღრნუ
აღხრა; იაჰჰიაჰ, აბართ რეიფშუ აწწარაქუა რთაქქუა: —
იყაიწაზეი? იყალწაზეი? იყაუწოზეი? იანბაყაიწოზ?
უბას იწაგდ.

5. აჰიოლ აჟიალა ინაგდანუ ივუმი, აწწარა ახდბ-
ჟაგდოლუ აჰიოლ აჰუზ ათაქ დღრნუ არგულარა აჰიარეი
ინაგდანუ ავრეი აღშუარა (არწავუ დღრხულაფშუა
აშოიფუკა ყარუმწარაცუ). იაჰჰიაჰ, აკლასს აჰუზ ასახდაქუა
დღღრბეიტი... (იზდღრბადა?) აშიარკაცუ დზსტი... (დზეიზ-
სუზეი?)... აჟი... იყაიწოზეი? უბას იწაგდგდუ. უბასწიყა
აუს რზუტიუბ აჰიოლ ნაგდაქუა ეიქუშიამქუა იანრულოლუ.
იაჰჰიაჰ, აბრი ეიფშუ აჰიოლქუა: აკოლხოზ აჰუზ ეიქუზრ-
კაიტი... (აბრიგადა). აჰიოლქუა რჰუზ აჟია აცემიუ-
ას ატოჩქაქუა ახდყოლუ იათახუ აჟიაქუა ფშუანუ აბჟარ-
გულარა აღშუარა.

6. აჟიაქუა ეიცწანი ეიცემწაკუეი ივტიქოლუ რდღ-
რრა. იაჰჰიაჰ, აბრი ეიფშუ აჟიაშოზნგულაქუა აჟიაქუა
ირუცწანი ირუცემწაკუეი ივტიქოლუ: ჰუზ, აყნ, აყნტი,
ხდ, ლა, აზ, უბას იწაგდგდუ.

7. აშთბჟ ოუქუეი აშთბჟ კაჭტუეი: ა, ზ, ე, უ, ი, ო, აშთბჟ ოუქუა ჰია იფხადოუბ. აშთბჟქუა: მ, ნ, კ, პ, რ, ყ, წ, აშთბჟ კაჭტუა ჰია ირუშთოუბ.

8. ანბანქუა ეიშთარგულანზ რვუშა. ზებჟუ წარუი ზებჟუ დაგუოუი აშთბჟქუა ხაზ-ხაზ ეილზრგანზ რდვრრა. არფუშქაგა არგულართა აღვრრა. აჟიაქუა ნბანლა ეიფუშუ წაკლა ეიფუშუმ ეილზრგანზ ხაზ-ხაზ რდვრრა. იაჰჰიაპ, აბრი ეიფუშ აჟიაქუა იყოუ: აჩა, აჩა, ალა, ალა, აცა, აცა უბ. იწ.

აჟია აგუთანზ ეიფუშუ ვ-ნბანკ ანვრუა ლასსუ-ლასსუ უავზ იფვლო აჟიაქუა რდვრრა, იაჰჰიაპ, აბრი ეიფუშ აჟიაქუა იყოუ: კომმუნისტ, აუაა, კომისსია, ჰკლასს უბას იწაგვგვ.

9. ეილკაანზ ახვლაარა. იაჰჰიაპ: აჰიოუ ახვუნადამ ანაგდარა, ასკობკაქუა რთაკრა, აჟია ახვბჟაჟუ აბჟარ-გვლარა.

ახვბთი აკლასს

აფხდარა

1. ბჟთგალა, უავზ ეილზიკაარატიო, ატეკსტ იზლა-ხუთოუ ალა აფხდარა, აშია იჰიოშია, იახდახუთამ დაან-გვლო აკუმქუა, ნაპლა ეილზრგანზ ივუ ატეკსტ აფხდარა.

2. დახხუცნუ აფხდარა აშცულარა: ატეკსტ იზლა-წანაკუალა აზწარა იოუა ათაკ აჰიარა აღშჟარა; ატეკსტ ხუთალა იშჟანზ იაიდკულანზ აჰიარა; ატეკსტ აჟჟუ აგუთაკ იყოუ არწავზ იიჰიაზ ზერიშოო აფშჟარა აღშჟარა, ატეკსტ იზლაწანაკუალა აჟიაქუეი, აჰიო-უქუეი ეიჰა უავზ იალკაანზ იგუეითაშა რუზკრაფშჟრა, იგუანლა დაფხდანზ აჩაზჟყაწარა, კოლლექტივლა იახეილდვრგო იიჰიაშა იდვრუა, მამზარგვ იბჟჟ რდუნზ დანაფხდო იბჰიანზ დაფხდარაც.

3. აფსუა გაზეთ აფხდარა აშცულარა, უავზ იითახუ ამათიახუ აფშჟარა, ნასგვ უავზ იხუ იშჟაირხუაშა აღვრრა. იაჰჰიაპ: იფყანზ იალხტიუ ჯარა იკვდვრწა-რაც, მამზარგვ აპლაკატ აზ.

ავნუ იზვფხდამაშა ახციაჟიარა (შიყუს ავნუ დზვფხდამ აგაზეთ აჟჟუ აჟიაბჟუს იაჰაზი იზლზეიგუაფხაზი, დზ-ფხდამ ივზზა იეიჰიარატიო). აჟიაენრაალაქუეი აპროზა ფწიახაქუეი ნაიზუსთ რწარა.

ავრა

აფასატიო ანბან იჰამაზ ალა ივზზარ არდმარახდ იხუნანზ, (70°) უაჟიუ ანბან ჰჟვც იჰამოუ აციაჰიაქუა ირვბჟაგვლოზარგვ, ილბააუაზარგვ, იქუგვლოზარგვ—რუზნტიკგვ ესქმვგვ ირიშჟანზ ივლატიოუბ. ვ-კლასსკ რჟჟუ დააიანდა იცქმანზ, იფშჟმანზ, ეილზრგანზ იშო-ვუაზ ეიფუშ არაავგვ აუს აზუტიოუბ.

აჟჟრჰიაჟიეი ავრეი რეიწზხრა

1. მა არწავზ იყაიწაზ, მა აკლასს აჟჟუ იყარწაზ აპლან ალა მცხუ ბჟამჟჟუა, აპლან დჟქულანზ ახცია-ჟიარა აღშჟარა.

2. დზვფხდამ აშიყუ იაწანაკუა აჰიარეი, სტატიაკ აღხნუ ათძ გაზეთ ანწარეი აღშჟარა.

აკინო აჟჟუ იიბაზ ასახდა აჟჟუნტიო ატეატრ აჟჟუ იიბაზ აპიესა აჟჟუნტიო სცენაქუაკ რჰიარა აღშჟარა. აუს იიუზი, მა ამშჟ შოიზიგაზი ავრა, აუს იიუზ იადი-ბალაზ ავრა.

3. აიზარაჟჟუ რჩეიქჟკაანზ იყაზაროუბ, იზლაცია-ჟიო ახუ ახვცო აშკლაფშჟშა რდვრუაზაროუბ, დოუსუ იგუ ითეიკჟუა აჰიარა ილშოოზაროუბ, აჟიალაგალა (предложения) ეიქურშიანზ, ეიქჟკაანზ ანაშოშა იდვ-რუაზაროუბ, აპლაკატქუეი, ალაჰიარაქუეი ანვრუა, დარა რხალა აღოზუნგქუა რჟყაწარა რულშოოზაროუბ.

4. ასალამ შიყუი, არასპისკჟეი რვრა აღშჟარა.

5. სახდალა აუსურა: ასახდა იაწანაკუა ავრა აღ-შჟარა. დარა რხალა ასახდა იაჰიო აიჰა იაცწანზ აჰიარა აღშჟარა. იაჰჰიაპ: აჟკუნცია, მა სახდაკ იახციაჟიოიტ, მა აკვ ახჰიანზ ირვუეიტ დარა რგუანლა იახყეიტ ზვრგუახუა ავრა რულშოოზაროუბ.

6. ათძე გაზეთ აზე ალოზუნგქუა რეყაწარა, ასტატია ხუჭქუეი, აზამეტკა ხუჭქუეი, მა ათძე გაზეთ აზე, მა ახუჭქუა რეჟურნალ ხუჭ აზე ავრა.

7. იმარიადაქუოლუ ატემაქუა ირზხიდანე ავღმთა ხუჭქუა რვრა, იაჰჰიპა: მა იარა იხე იახჰიდანე, მა ივღმა იხჰიდანე, იხექუშიახლოუ აქვუნტი.

აჰიოლუ აქვუ აჟია იბჟაჟენე იყოლუ აფშაარა ალშაარა. აჟიაქუა ეიფშოლუ წაკლა იხაკუქუოლუ არწავე დრეცხრაანე აფშაარა ალშაარა, ნასგდე უბართ აჟიაქუა რელა აჰიოლუქუა რეყაწარა. ოქტიბრტიი არეგოლიუცია ააიჟთეი აჟიაქვუცქუა აუაა ირჰიოი, არეგოლიუცია ააიანდა აჟიაქუა წაკლა ზიჟზღესახქუაზი, იაჰჰიპა, აჟია ქვუცქუა: აკოლხოზ; ლენინეც; წაკლა ზიჟზღესახქუაზ აჟიაქუა: აღევ (ударник), აპლან, სოციალტი აჟიაქუა, აჟიარ რარშცელარა.

აგრამმატიკეი იიაშთანე ავრეი

ახტატიი აკლასს აქვუ, აკტიიი ავბატიიი აკლასსქუა რქვუ იხხესზ ზეგდე ეითარგულარშიატიუბ, იზბან აკუზარ, აფსუა ხატიო ბეზშიალა შოიფკადა ავრა იმარიოლუ უსემ. უბრი აყნეტი ახტატიი აკლასს აქვუ აფსუა ბეზშია აფყარაქუა ზეგდე ირდერუაზაროუბ.

ფყარაქუას იდერწატიო აბართ როუბ: აჰიოლუ, აჰიოლუ აქვუ აჟიაქუა რეიშთაგელაშა, აჟიანუთეი, აჟიანუთალა იშთანე აიაგარა, აშთბჟ, აშთბჟქუა: კუ, გუ, ქუ, ლუ, ზუ, ყუ, ვ-ნბანკ რელა იშთარბოლუ აღდრრა, ანბან რფშქაგა ჯ.

აჟიაქუა რენწიამთა აიშშათესახუა აცკლაფშორა, იაჰჰიპა: აბნა, აბნახდ, აბნაშყა, აბნაყნეტი უჰია უბას ეგდერთგდე.

აფასა იფყარანე იჰამან აჟიაქუა რებჟარა ჯ არგელარა, იაჰჰიპა, აბრი ეიფშო აჟიაქუა რქვუ: იჟჟან, უჟჟან, იჟჟან, იჟჟეიტ, უბას იწაგდგდე. ართ რეიფშო აჟიაქუა რქვუ ჯ ესქდენგდე იბჟარგელატიონ, იზბან აკუზარ, უ—ი: ი—ი, აბჟე ქურდლულუარა რქუშიააცდხდადა ურთ ანბან-

ქუა რეზბაგდე (უ, ი) ესქდენგდე იშთბჟე ბჟჟანე იფხაძან; უაჟიო უი, აბჟენადა ჰია იფხაძოლუ, უბრი აყნეტი ჯ რგელატიიამ აბართ ხეხდ იარბოლუ აჟიაქუა რეიფშო იყოლუ რქვუ.

უი, იჟან, იმაზ, იფეიტ უბას იწაგდგდე.

აფშაბიი აკლასს

აფხაარა

1. იკდფხდუი, ნაპელა ეილზრგანე ივუი ატეესტქუა იზზიანე აფხაარა (უაანდა იხხესხლოლუ იარკნე). ეიჰა იუადავუ აწატიო მათიანუალა აფხაარაან ეიჰა აბჟე აქურდლულუართა აღდრრა, იარა უბრი აბჟე აქურდლულუარა აჟია აწაკე შათესახუა აღდრრა, ასახდატი ტეესტქუა ეილზრგანე რაფხაარა აშცელარა. აუაა ახდეყოლუ დქუგელანე აფხაარა აიშაზყაწარა ალშაარა.

2. შიყულა აუსურა აშცელარა. არწავე იზლაიდიწო ალა იგუ ითაკნე აფხაარა ალშაარა, მა იარა იხალა იახითახუ აფხაარა, ნასგდე იარა იითახუ ატეესტქუა ალხნე ავრა.

3. აშიყუ ხუთალოჟეი ხელოჟეი აშაარა. დეზფხდო ხუთალა იშთანე ახე ათარა ალშაარა, აპლან აყაწარა.

აჰიანდაქუა რქვუ ეპიზოდ დუქუეი ეპიზოდ ხუჭქუეი რეფშაარა, ნასგდე დარა რეოდჰიალარა ალშაარა. იხეფხდო ალიტერატურაქვუ აძერხაწაცია (აგეროიცი) დერნე რალხრა რეყაზმაქუა აილკაარა (იხეიფშორაზ ეიჰარაკ უაჟე ირნიბაალარატიო ეიფშო იზლაყაზ, ავტორ დეშორეხუაფშოუა კლასსლა იზდუ აღდრრა).

4. აჟიენრაალაქუა, აჟიბჟ ხუჭქუა ნაიზუსთ ირწაზ ირეწარკუა ეილკაანე, იზზიანე აჰიარა.

ავრა

ციაჰიაკ იქურგელანე, იფშოძანე, იმყაშეკუა, ვ-კლასსკ რქვუ დანტიანე აიჰა ირცკაკნე ავრა ალშაარა. არაგდ იფწიადამქუა აპოჩერკ არფშოძარაზ აუს აზულატიუბ.

აჭურჭლიაჟივი ავრეი რეიწხრა

1. არა აწავს ილშოზაროუბ: ეკსკურსიაჭვ იიბაზი, აფეშოარაჭვ იიბაზი, აუს იიუზი, აშიყუ ღზფხაზი აიდკლანდ ღქუგლანდ აპიარა.

2. აწავს ილშოზაროუბ: აწავცია რვრისტავკევი, აწავცია რნჰივი, რგულა შოკოლ აჭვ იანცა ირბაზი, აკოლხოზ აჭვ ირბაზი იჩაზეყაწანდ, ღქუგლანდ აპიარა.

3. აუს იიუზი აოტჩოტ არხთიარა, აპლან აღხრა, ამათიახუ აღხრა აოტჩოტ აიქურშიარა იაწანაკუჟევი აჟიაღალაქუჟევი.

4. პლანლა ასტატია იაწანაკუჟა აპიარა აღშოარა. ღზფხაზ იაწანაკუჟა იარა იხალა ავრა აღშოარა.

5. აპიოუქუა რუყაწარა:

ა) ეიფშოუ, ეიდჰილოუ აჟიაქუა რულა აპიოუ აშაქურგულარა;

ბ) რაფხატირ აჟია იარბაქუაზ რულა აპიოუ აშაქურგულარა;

გ) აღოკლადქუჟევი ასოჩინენიაქუჟევი რუბლან აყაწარა.

6. ატემა ეიზადაქუა იმარიოუ ირხჰიანდ იარა იხალა იხე ითხუცაანდ ავრა აღშოარა, იაჰჰიან: მა ეკსკურსიაჭვ ღახეყაზ აფსაბარა იიბაზ იახჰიანდ, მა ააგლზ აჭვ იიბაზ იახჰიანდ უაანძა ჭურჰიანლა იზლოგილღვრვაზ აღა აშოთრა ღქულანდ.

7. ათძე გაზეთ ახდორჟუა აცხერაარა აღშოარა. იაჰჰიან, აზამეტკა ავრა, აჟიაბჟ ხუჭკ აპიარა, ავრა, აღოზუნგქუა უბას იწაგდგდ.

8. აპიანხა ხუჭქუა რჰიარა; აფეშოარა იყარწაზ იახყდანდ იაწანაკუჟა აარკაჭუნდ აპიარა აღშოარა. მა იარა იხალა იყარწაზ აფეშოარა, მა შოუკ იყარწაზ აფეშოარა იახყდანდ აიდკლანდ აპიარა აღშოარა.

9. სახალა აუსურა: სახალა იაწანაკუჟა აპიარა, იაჰჰიან, პეროვი ვენაცვიანოვი ანხაცია რუფსთაზარა იახჰიანდ ითურხზ ასახდაქუა, ვლადიმიროვი იაროშენ-

კოი არეგოლიუცია ყალანძა აუსუცია რუფსთაზარა ზეიფშოარაზტი ითურხქუაზ ასახდაქუა, რეპინი ბროდსკიი არეგოლიუციაან აუსუცია რუქუფარა სახდაქუა ითურხზ უბას იწაგდგდ, ასახდა იახყდარანდ იყაზი, იახყდანდ აპიარა აღშოარა, წაკლა ასახდა იეიფშოუ აჟიაბჟ აპიარა.

10. აჟიარტი უსურა. წლა ხკლა აბნა ზეიფშოაროუ, აწლაქუა ზაყაროუ, შოაყა წლა ღყოუ აპიარა აღშოარა, უბას იწაგდგდ. აჟია ამანა ზწაკუ აზგუათარა. აჟიკ ზლოუ აპიოუქუა ეიფშოქუა რუყაწარა, ზნდ იარა იაჟია ამანა აწაკნდ, ზნდ იაწაკმქუა. (იაჰჰიან: უაჰა ათახმქუა იღვრუეიტ, ჰაიტ ანწიან, უაჰა ათახმქუა იღვრუეიტ), აკოი-აკოი ეიდკლანდ იზლოგიფშოქ აგუათარა. აპოლიტიკატი ნაუკა ტენიკაჟიაქუა ურთ ირუწარკუა ჰარა ჰაჭვციაჟიაჭვ. აქთატი მაშენაქუა დარა ირბახლოუ ზეიფშოაროუ აპიარეი აუროკ აჭვ აპრიბორქუა ირბო ზეიფშოაროუი რჰიარა.

აუს ზწაზკუა აშიყუქუა რვრა, იაჰჰიან: ატელეგრამა, აფარა ჯარა იანიშთუა აშოშა, აქტსოვეტ აჭვ იალაიწარატიჟ ეიფშო არზაჰალ ავრა, მამზარგდ აპროტოკოლ ხუჭქუა რვრა, აპიანხაქუა ისახდავროუ არწავს დრუცვრხრაანდ აწავცია ირჰიანდაროუბ.

აგრამმატიკევი იცქანდ ავრეი

1. აპიოუქუა რეიჭარტიჟეშა აუს აზურა.

2. აზწარა პიოუქუა იშორხუთოუ რაფხარა, ატოჩქაქუჟევი აზაპიატიაქუჟევი იახდვრგულატიჟ აღვრრა.

3. ახტატიი აკლასს აჭვ იხხვსზ აპიოუ ზხჰიანუი (აჟივი), აჟიაქუა რეიშთარგულაშევი რეითაჰიარა. იაჰჰიან, აბრი ეიფშო აპიოუქუა რეილვრგარა:

აღიღბა ასტანცია იაცოზხარანდ იაგვლტ. იაგვლანზეი?.. იყანაწაზეი?.. იაბაგვლთეი?..

ესქენაგდ აჟია ახა აფხდა აზაპიატიაი შოგვლოუ აღვრრა. აპიოუ ახდენწიო აბჟ შოვლაყუჟევი ატოჩქა

შეღერგელო. ატიჲმ ჰიოუქუა ატიესტი აქჲ იახალოუ
იდერნე რალხრა.

აიღერგაჲიქუა ზლოუ რდერრა. უბართ რეიფშ
იყაქუოუ აჰიოუქუა იბზიანე რაფხარა, ნასგდჲ აიქუ-
ფხადარაან აზაპიატიაქუა რერგელარა.

ვ-ტორკაკ აიქუფხადარა აფხდა იშერგელატიუ.

ვ-ტორკაკ ახდგელოუ აჰიოუ აფხდარა აჩაქურშარა
(„აბაჰიაქჲ ითაგელოუპ აბართ აწლაქუა: აწია, აჰა,
აბჰია, აბგძრა, ალაჰა უჰია. არწავჲ იაიხუეიტ აწავცია
რზე: აჩერნილა, არუჩკაქუა, აკარანდაშქუა, აშიყუქუა,
ასახდაქუა“)

იმარიქუოუ ვ-ჰიოუკ ჰიოუკნე რეიბუთაშა აღდრრა
(მიხა აჩჲ აიხუეიტ. უი აჩჲ დარა იბზიოუპ, მიხა
აჩჲ იაიხუაზ დარა იბზიოუპ).

იმარიოუ ატიჲმ აჲია რდერრა.

ახტატიი აკლასს აქჲ ახდჲყა იბზიანე დერწარა.

აყაზშარბა (прилагательное) იბზიანე ახესრა.

აგლაგოლ ჭორმაქუა.

აღწატიი ჭორმა გლაგოლქუა (უტია! უგელ! უცა!
იააგ!).

ახდჲცენხურა პრეჭიკსქუა (ს-სარა, უ-უარა, ბ-ბარა,
ში-შიარა, ჰ-ჰარა, დ-დარა). ახდჲცენხურა პრეჭიკსქუა
რეიშთაგელაშა, ნასგდჲ დარა იუდერბო. იაჰჰიაპ: სუა-
ხუმარუეიტ სარა, უარა სუახუმარუეიტ. აჰიოუ აქჲ
ახტფხადარა ზჰიო აჲიაქუა რალგარა. ურთ ახტფხადარა
ჲიაქუა რეიშთაგელაშეი რკჲშეი (აკჲ, ვბა, ხფა, ფშბა,
აკტიი, ავბატიი, ახტატიი, აფშბატიი)...

მაჰკრატიი აჲია ახუთა ხუჰჲ აჲიაქუა რჲყნე რჲშა-
ქუგელაშა.

მაჰ აჰიარა იაწანაკჲუა აჲიახუთა, ნასგდჲ იარა მაჰრა
უზერბო აჲიახუთა აჲია ანწიამთაზ იშერგელოუი (ისტა-
ხჲ; სცომ, ისტომ, უჰია უბას იწაგდგდჲ).

აჲია შთაგელა (აბნახდ, აბნაყნეტი, აბნაშჲყა, უჰია
ახცია შიანრაციაჲიო აჲია აფხდა უ შერგელო, იაჰჰიაპ:

უარა. აფჰიჲს უანლაციაჲიო ზ შერგელო, იაჰჰიაპ: ბარა.
არაცია უზერბო აჲიაქუა ახდენწიო ქუა შერგელო.

ანბან ჲ ახდერგელატიუ აღდრრა. ანბან ჲ ვტიუპ
აჲიაქჲ ჲ ჰია ღუღუალა იათერყდანე იანუაჰაუა, იაჰ-
ჰიაპ: აბრი ეიფშ აჲიაქუა რქჲ; დგელტი, ატი, ახჲ,
აქჲ, აღიჲ, აკჲ უჰია უბას იწაგდგდჲ.

ავნე იზტფხაშა ახციაჲიარა: აბიბლიოტიეკაქჲნტი
აშიყუგარა, აშიყუ იითახჲუ კატალოგლა აღდრრა, ამთა-
ხარა რბჲჲგაკუა ვბაყა-ხფაყა შიყუ რტფხარა, რტე-
მაქუა ეიფშნე იკჲ, უბართ აშიყუქუა უაჲჲ იზლაიმა-
თიახუუ—ირიოუ, დარა ირეიდჲუ სახდალა (художество)
არწავჲ იზლჲეიჰიო ალა აშიყუ აფხდარა იარკდაქჲდანე
ავრეი იარა იახითახჲუ, მამხარგდჲ იახიგუაფხაზ.

აბართ აფყარაქუა დზერწო ურთ აფყარაქუა იარა
(იბზიანე იდერუაზაროუპ, უბრი აყნეტი ხჲხჲ ჰაზლა-
ციაჲიო აგრამმატიკა ამათიახუქუეი აფსშია ორჭოგ-
რაჭიეი არწავჲ იბზიანე იდერუაზაროუპ. აწავჲ ახუ-
კლასსკ რქჲ დანეიუა ორჭოგრაჭია აქჲნტი ფგელა-
იმოუა. არწავჲ აფშ-კლასსკ რქჲ დერხჲსროუპ ხჲხჲ
ზჲძბახუ ჰჰიაპ ალაგდჲ აბართ აფყარაქუა:

1. აჲიაქუა (ახდქუა) რშთარა (აკტივლჲეი პასივ-
ლჲეი).

2. აპრეჭიკს „ა“ აფსშიაქჲ როლდს იამოუ.

3. შთბჲჲკ აჩჲბჲჲარძნე დაჩჲა შთბჲჲკ ახჲ აიასრა.

4. აშთზგელაქუა (ტი, ნტი, ნტიი, შჲყა, ტიი).

5. აწილუა რბჲჲწანე ივტიქუოუ აჲიაქუა, იაჰჰიაპ:
აწერ-წერ ჰია, აგურ-გურჰია უბას იწაგდგდჲ.

ფიჲუს აკლასს აჰჲი აჰნი იზჲფხდო

აფხდაჲია

აწავცია კომმუნისტ ჰასაბლა რაადარაზჲ ასახდატი-
ლიტერატურა იაწანაკჲუა დარა ირაციოუპ. აჲიაენ-
რაალაქუეი, აჲიამაანაქუეი, აჲიაბჲქუეი იშთახუთოუ
რაფხდარეი რწარეი რელშოზაროუპ.

აბართ ზეგდჲ აქკუნცია რდღრა ეიწნახროუბ, რ-ემოცია აზნარპაროუბ, იპავსხდოუ აამთა აქკუნტიი იახდა ჰაზთაგლოუ აამთა აქკუნტიი აობრაზქუა იალკანუ ირდღრუაზაროუბ.

3-ტიი 4-ტიი აკლასქუა რპროგრამმაქუა აწავცია ანახსლაკჲ ალიტერატურა იაწანაკუა რდღრუაზაროუბ:

I. ასახდატი პროიზვედენიე ატექსტ, იდეიას იაწოუ, ასახდა ზმანოუ;

II. ასახდა პროიზვედენიაქუა ჭორომალა—ჟჳანრლა ეილღრგანუ ხაზ-ხაზუ რდღრა, იაჰჰიაპ: აჰიახდა, აჟიაენრაალა, აჟიამაანა, ალაკუ, აპოემა;

III. ასახდატი ბეზშიეი აბაშოა ციაჟიარეი ზლოგიფშოგჲ, იაჰჰიაპ: ეჰიტექქუა ახდჲ მჰიაძაკუა აიჭკრფშორა, აჟიამაანაქუა, არიჰმა;

IV. ალიტერატურატი ჭკრხაცია ავღმთაჰოუ იალოუ კლასსლა იზღუ ადღრა;

V. ალიტერატურა იაწანაკუა ასოციალიზმ რგღლარაზი, იპავსხდოუ აამთაჰოი.

არე აპროგრამმა ეგდღრთ ადისციპლინაქუაგდჲ ხარა ირციჲყამ, ირღჰიალოუბ. იაჰჰიაპ: ისტორია, აბეზშია, აფსაბარაწარა უბას იწაგდგდჲ.

აბეზშია იზლადჰიალოუ აბრი აუბ: აშიყუქუა ირღნქოუ აპროიზვედენიაქუა სახდა-ბეზშიალა ეიჭკაანუ (ირნუბ) აჟიაბჟ ბზიქუა რნუბ. ურთ ზეგდჲ აქკუნცია რგბზ ფღრჩოუეიტ. რბეზშია ეიწკრხოუეიტ.

ისტორია იზლადჰიალოუ უბრი აუბ: აპროიზვედენიაქუა ირღნქოუ იუღრბოიტი აჟიოტიან აუსუციეი ანხაციეი აჰრა-ტირა ანჲყაზ ფსთაზარას ირღმაზ, უაჟიო იშოჲყოუ.

აპროგრამმა ეი ჰა იალკანუ იუნარბოიტი ასახდატი ალიტერატურა ჰჰდა ყაზშას იამოუი იაწანაკუაეი.

ალიტერატურა მათიახუ ხ-კლასსკოი ფშ-კლასსკოი რქოუ პრინციპს იამოუბ აბართ:

I. ასახდატი პროიზვედენიე ზეზკუ.

II. აქკუნცია რინტერეს იაზაიგუოუბ, ჭკრხაწაციას იალოუ ეიჰარაკ ჰკუნციოუბ.

III-ტიი აკლასს აჰოუ იზხსკანუ იყოუ ალიტერატურატი მათიახუ

I-ტიი აშოჲქუსბჟოა

აშოკოლახჲ—ერისტავი; ახუქქუა რაფხდაძა ღბალა რნჲყუარა, აყუა, აფსაბარა აუაჲ იზ — გულია; ჩოაჲრათაგალან, ჩოაჲრათაგალანტიი აბაჰია—შენქუბა. აფარა—ტოლსტოი; აფსჰკვი აფსჰდი—პუშოკინ; აიხამჲახდია—ტინომიროვ; ტირადა ანხარა—კოლონია; აწჲს ან—ჰავჰავადე; ამში აჩარა—წერეთელი; პარმეტი აზაბასტოვკა—გორკი; ახაქუითრა—კოლონია; ვ-ნეზაკ—სერაჰიმოვიჩ; აჩათრა—ლომოური; აკულა—ტოლსტოი; ვანკა—ჩეხოვ; აუსუცია რეიხსრა—სერაჰიმოვიჩ; აძენ—კოლონია; ანხაცია რხუქქუეი აჰთნუ ლასბაქუეი—კოროლენკო; აყუქუა, აქუჲმეი აძეციეი—კრეილოვ; მაგდან ლღურჲა—გაბაშვილი; ოქტიაბრ-დუ—გულია; ლენინ იქკუნრა შოჲქუსაქუა—მ. ი. ულიანოვა; ლენინ—(აქკრთუა ჟილარ რჰიამთაქუა ირეიყოუ); ხუახა ზუშო—ინბერ.

II-ტიი აშოჲქუსბჟოა

ჰარა ჰჰოუ აიბაშრა შოჲყაზ—ნევეროვ; სარა ლენინ დშოზზაზ (აუსუჲუ იჰიამთოუბ); ილია-იფა ლენინ—კოლონია; აბარრიკადაჰოუ—გიუგო; აკიტიი ჰკუნ იფსრა; იტალიატიი აბახთაჰოუ; აკოპ აკოპიან (იბიოგრაჰია); აჟი იაშია—აკოპიან; აძენ აქკთაჰოუ—ჰავჰავადე; აწაი აწავ ზუჰი—ლომოური; აძენ მჲა—პუშოკინ; აძენ—სურიკოვ; აძენ წხჲ—პუშოკინ; ადალდ ნჲყუაჲ—გარშოინ; დემიან ბედნი (იბიოგრაჰია); აჭოარპენი აბჲკი—ბედნი; სლომიხინტიი აიბაშრა—ჭურმანოვ; მარტ 4—შენქუბა; აცია, იახდაბალაკჲ მაიუბ—ივენსენ; არ ყაფშ—

ს. სტალინი; აჯაფილარ რვოჟოდ ავჯა სტალინი, აშია
ავოჟოდ იზ—ლეონიძე; ასლანი მოსკოვი—კრეილოვ;
კავკაზთი აბანდავ—ტოლსტოი.

აგუათა: ახრესტომატია იანუ აჟიაბჟქუა, აჟია-
ენრაალაქუა, ალაკუქუა უჰია არა აპროგრამმა
იარბამ, აწავცია რხალა ავნუ იაფხანუ ეილდრ-
გაროუპ არწავუ დრეცურხრანუ.

აფუბატიი აკლასს

I-ტიი აშუქუსბჟუა

„აჟიუტი აიბაშრა აშია“, „ახაწა ლულუა“, „აძვუ“,
„სტალინი უახუ“, „აშუარფუ-ეწია“, „ხმუქ შიარაცავ
ნუუაჟუ“, „ტირადა ანხარა“, „ქაძლა დუშფაჟაზ“,
„ლონინ“, „პარიჟთი აკომუნარცია“, „არ ყაფუ“,
„ვ-უალერკ“, „ანხავი აბატრაკი“, „აქუჯმეი აცგუი“,
„ჩაჟრათაგალარა“, „აპაპი იარა იუსუჟ პალდეი ირუხ-
ჰიააუ ალაკუ“, „აძენ“, „ოსმან ალა“.

II-ტიი აშუქუსბჟუა

„სტალინი ჰაშემი“, „აფუნ-ქუა“, „ობლომოვ
იცია“, „სიგნალ“, „ანხაცია“, „აბრაგდ კაკო“, „აფუნ“,
„ბურსაჟირტიი აქაჟაჟაჟუ“, „აბლაბქუა რეიქუფარა“,
„აბრიკაზ“, „პეპე“, „იანვარ 9“, „ამადენ აშია“, „დგუ
იჟირა“, „აჰიააჟუ“, „არაციაწხუ“.

აგუათა: ახრესტომატია იანუ აჟიაბჟქუა, აჟია-
ენრაალაქუა, აჟიამანაქუა, ალაკუქუა უჰია არა
აპროგრამმა იარბამ, აწავცია რხალა ავნუ იაფხანუ
ეილდრგაროუპ არწავუ დრეცურხრანუ.

იცქმანუ აპრა

აიღერბანუა

I-ტიი აკლასს აქუ იცქმანუ ავჯა

1. აფხაძატიი ავრა იაწანაკუა: ატიაშა, იიაშანუ
ანაციაქუა რლაგა-ვაგაშა, ანაციაქუა რეიქურშიაშა უბას
იწაგგგუ.

ავრა ანერწო ზეგდ რაფხა ირგულანუ იდურტიუპ:
იიაშანუ ატიაშა, ტენიკალთვი ანაციაქუა რლაგა-
ვაგაშეი, ანაციაქუა რეიქურშიაშეი აჩაქურშიარა. პარა
იჰამოუპ 51 ნბან, უბართ რ-ელემენტქუა ზეგდ აქკუნ-
ცია ირდურუაზარ ჯაბაა აღუმბალაქუა ირკრატიუ, ნას
აუბ იიაშანუ ავჯა ანერწო. იმარიანუ იაფხმო, იმა-
რიანუ ივუა აწავცია ანუალო უბასჟან აუბ: ა) ანბან
აშუტრიბქუა ეიმარიანუ იანერკუა; ბ) ანბანქუა რბუა-
რაქუა ანეიყაროუ.

უბას ავჯა დანაშცლო უბასჟან აუბ: აქკუნ დია-
შანუ დანტიოი, ინაციაქუა ეიფშანუ იანელთეივა-
ჟეიგოი.

II. ავრა აწაშა აფყარაქუა

არწავუ, აწავცია ავრა იალაგანდა ირეიჰიაროუპ
ავრაან ფყარას იმჟათარგაშა.

1. ავრაან ივუა იშაპქუა, მა აპოლ აქუ, მა ასტოლ
შაპქუა რუბჟუნდა იშაპქუა ლულუანუ იქუგულაზაროუპ.

2. იბლა რიაშანუ იკუზაროუპ, იგუ ასტოლ იადმ-
კდესლაროუპ (იგუ 3—5 სანტიმეტრ ასტოლ იაყუგა-
ზაროუპ).

3. იხუ მაჰკ იაფხაჟა ილაყუზაროუპ, იიკუზ ირმა-
რიანუ დაფხარატიუ, ილაქუეი იბერო აფუნწეი 30—35

სანტიმეტრ რაყარა რეზუზაროუბ. დანჯუა ესქმენგდჷ
აშქლაფშოლარა ათახუბ, მა არღდარახდ, მა არღმარახდ.
მა იათხდაყა ინჷ მჷცხუ იმღრნარაც, უს ყაიწო დალა-
გარ ირიაშალატიუბ.

4. აწაჲ იჲუა იმღშულჲწ ასტოლ იქუმჲუა მაჲკ
იააქუჲიჲიოზაროუბ, იმღშულჲწ იააქუჲიჲიო ინჲამც
იამარიაშახარტი ეიფშ.

5. არუჲკა აპერო შახოუ ხ-ნაციაკ რღლოუბ იშორ-
კაუა ანაცხუფი, არბაგჲეი, აგუბჲუნაცეი რღლა. ურთ
ახ-ნაციაკ მაჲკ იარხუანჷ იყაზაროუბ, მჷცხუ იმაფსა-
რაც არუჲკა დაარა ირღულუანჷ იკმზაროუბ.

არბაგა ნაცია ხუხდ ალა არუჲკა იაქუზაროუბ, აგუ-
ბჲუნაცია არღდარახდ არუჲკა იავაზაროუბ, ანაცხუფი—
არღმარახდ, ეგდრთ იჲ-ნაციაკ იგუბჲუნაცია იაწაზაროუბ,
იარფსჲინჷ აქაად იქუწირაანჷ იცო. არუჲკა ახჲჲუცი
იარღდარახდ იჲიჲახჲრ იამარიაშახაროუბ.

6. ატეტრად იიჲუა იგუ აგუთანჷ იამარიაშთანჷ
არღდარახდტიი აზჲკდ არღმარახდტი აწკდჲს მაჲკ იჲა-
განჷ იყაზაროუბ.

III. აჲრა იბჲიანჷ აწარაზჲიან ზეგდ რაფხაძა

ჩარშცლატიჲუას იყაწატიჲოუ, იმჲაფაგატიჲოუ

აჲრა აპროცესს ყაზჲას იამოუბ აბართ; ანბან
შოტრიხჲუა ანიჲუა არუჲკა ზკჲუ ანაციაჲუა, ზნჷ ეიწეი-
კაუეიტი, ზნჷ ეიწიხჲუეიტი; აციაჲია იქურგღლანჷ დან-
ჯუა იმახუარი, ინაციაჲუეი როუბ იწჲსუა, ინაციაჲდჲს
იქუჲიაზანჷ არღმარახდტი არღდარახდ იცოიტი.

ართ რეიფშო აყაწარაჲუა მარიოუბ, ახა აქჲუნცია
რზჷ დაარა იუადაჲუბ,—ეიჲარაკ ანბანჲუა რჲრა დანა-
ლაგალაკდ იარკნჷ.

აბრი ზეხჲდო უბრი აუბ: აქჲუნცია აჯაბააჲუა
რაციაანჷ ირხჲსროუბ: დანჯუა იციეი-იჲე რჲყაზჲა დაშ-
კლაფშოლაროუბ ატეტრად აქუწაშა გუეითალაროუბ,
ირუჲკა აკჲშა გუეითალაროუბ ინაციაჲარაჲუა რუსუშა
გუეითალაროუბ, იჲიჲახჲრ აყაზჲა გუეითალაროუბ,

ნასგდჷ ანბან ზჲორომაჲუა იმბაც იჲუეიტი. უბრი აყნჲტი
ანბანჲუა რჲჲრა დალაგაანდა აჩარშცლატიჲუა იყაიწო
იიაშთანჷ აჲჲშა იღჲწოიტი (უახუაფშო აჩარშცლატი-
ჲუა ეიქჲკააშას ირღმოუ აპროგრამჲაჲუ).

ართ აჩარშცლატიჲუა მჲაფაგატიუბ აბას:

ა) არწაჲ აწაჲცია ირეიჲიაროუბ ართ აჩარშც-
ლატიჲუა ყაზჲასი წაკჲსი ირღმოუ; ბ) არწაჲ იარა
ინალა იყაწანჷ აქჲუნცია იღირბაროუბ ანაციაჲუეი ამა-
ხუარი უჲია აჲრაან ყაზჲას ირღმოუ; ც) აწაჲცია აშჲ-
ჲია ივლაროუბ რნაპჷ არშცლაშა ბზიანჷ ირწარაცჷ;
წ) არწაჲ აქჲუნცია ირღგჲუ რეიჲიაროუბ; დ) არწაჲ
აწაჲცია ანჲუა იარა აკჷ, ჲბა, ხფა ჲია იზლარეიჲიო
ეიფშო ზეგდჷ ახფხაძარაჲუა იიჲიო იაქურშთანჷ აჲჲშა
რღჲრუაზაროუბ.

უბას აჩარშცლატიჲუა აწაჲცია იყარწალაროუბ
ჲ-კლასჲ რჲჲრ ინეიანდა. ართ აჩარშცლარაჲუა ანა-
ციაჲუა არწიუეიტი.

აჲრა უროჲ აან, აჲრა აჩარშცლარაჲუა ხუ-მი-
ნუთჲ ირხჲსროუბ.

IV. ანბანი აჲიეი აკლასს აჲჲრ აჲრა

ანბან აჲრა მჲაფაგატიუბ აუროჲ აჲჲრ იშახჲსუა
ეიფშო ეიშთარგღლანჷ. ანბან იიაშთანჷ-ირჲრაცჷ არწაჲ
ინჲთოუბ აწაჲცია იღირბარაც აბართჲუა: ანბან შოჲ-
ჲტიუ, ანბან ხუთაჲუას იამოუ, აფხდა იჲტიუ, აშთახდ
იჲტიუ, აფხდა ალაგართა ახდახუთოუ, იახდჲწიო,
აშოტრიხჲუა შოეიფშტიუ. ანბანჲი-ანბანჲი შოეიღ-
რგღლატიუ უბას იწაგდგდჷ.

არწაჲ ანბან ახუთაჲუეი, ანბანჲუეი, აჲიაჲუეი
შოჲჲტიუ ახუჲჲუა იანღირბო, აკლასს ღუ იანანიწო
ირღუნჷ, ეიღჲრგანჷ, ირფშოძანჷ იღირბაროუბ.

იაგან აჲჲრფშოჲგატი პლან ანბან აწარაზჲ: ა)
არწაჲ აკლასს ღუ აჲჲრ იჲუეიტი ანბან ირწო; ბ) ანბან
იშოიტი, ნას ურთ ახუთაჲუა აკლასს ღუ იანიწოიტი;
ც) ანბან ელემენტლა იშთანჷ აკლასს ღუ იანიწოიტი;

ვ) აქკუნცია ზხმსუც ანბან ელემენტქუა როუპ იდირ-
ბო; დ) აქკუნცია ანბან ელემენტქუეი, ანბანქუეი აკრი-
აკრი ეიშთაგელანე იზლოფიხეწუა ალოუპ აჩარშც-
ლატიქუა ზლაყარწო.

ანბანი აელემენტი ხ-ციაჰიაკ ირხგანე ირმკროუპ.
უი ანავსან აწავცია შაყა ავკშა იზლაშცლო ალა უი
ეიფშო აჩარშცლატიქუა, ესააირა ირმაქნე იდერყა-
წალატიქუპ, ნას იარაზნაკ აჟია ეიბგაქუა რკვრაც.

რაფხდა ანბან ელემენტქუეი, აჟიაქუეი, აშშჰია
ირვლაროუპ, ნას ესააირა შაყა ავკშა იაშცლო აყარა
ირლასნე ავრა იალაგაროუპ.

ავბატიი აკლისს აჭოუ იცქმანე ავრა აწარა

რაფხდაძა ირგლანე იცქმანე ავრაზ ავბატიი აკლასს
აჭოუ აქკუნცია იდერწატიუპ 1-ტიი აკლასს აჭოუ ირწაზ
აშაქურღულუარა ხაზ-ხაზ აქკუნცია ირგხაზ ავრაქოუ
აკუ, აფხდარაქოუ აკუ დერბარა.

ირგხარ ყალოიტ აბრი ეიფშოქუა:

ა) მა იაქურღულუაციაანე, მა ზენდაკ იაქუმერღუ-
ლუაკუა აშოტრიხქუა რკრა; ბ) ეიფშოქუა იანაქური-
ღულუა, იაჰჰიაპ, მა აგუთანე იანირშიპაციო, მა აწგხუან
იანირშიპაციო; ც) აშოტრიხქუა რბჟარა ანეყარამ;
წ) მა აშოტრიხქუა ანიციეიდხხელაციო, მა ზენდაკ
იანეიდგიაციო; დ) ანბანქუა ეიფშოუ იზეილმერგო იანი-
კუა, იაჰჰიაპ: მ, დ, ჰ, ჰი, ში, ლ, ლ უბას იწაგდგდ
იათახქუამ აწიაჰიქუა რათარა აფხდარა ზერუადავუა;
დი) ანბან იახდახუთამ ახენარა, იაჰჰიაპ: არმარახდ იხე-
ნანე აკუმქუა ირიანშანე ირკვრათია.

იცქმანე ავკშა აწარა იალაგოიტ რაფხდა იყარ-
წახდოუ აჩარშცლარაქუა იდერკნე, აელემენტქუეი,
ანბანქუეი, აჟიაქუეი, უაანდა იზლარკუაზ აპროგრამმა
იზლაჰიო ალა (იმარიოუ აყნეტი იციგდოუ ახდ) იარა
ამათიახუქუა ეიშთაგელანე იშააჟა ეიფშო.

იცქმანე ავრა აზჰიან აუროკ აჭოუ იალხტიუპ აჟია-
ქუა იზლოუ ანბანქუა რკვრანე იყოუ.

აფყარა იზლაწანაკუალა აწავცია აფხდა აშშჰია
ირკუეიტი, ნას შაყა ანბან ელემენტქუა რკვშა იზლა-
შცლო ალა ესააირა ირლასნე ირკუეიტი.

ანბანქუა ზეგდ ანერწალაკ აშთახდ აჰიოუ ეიქუ-
შიაქუა რკრა იალაგოიტ აფწიახაქუა (отрывки) რკვრტი
იაგანე აორჰოგრაჰია აფყარა იზლაწანაკუალა.

3-ტიი 4-ტიი აკლასსქუა რკვ ავრა

3-ტიი 4-ტიი აკლასსქუა რზ იცქმანე ავრა აზ-
ჰიან აპროგრამმაქოუ ეგდარბამ, ახა არწავე იხუთოუპ
აწავცია დოუსე ირგგუ რიაშთანე იდირბალარაც. აწავ-
ცია 3-ტიი 4-ტიი აკლასსქუა რკვ იტიოუ ზეგდ რეიჰა
ირგგუ უი აუპ: მა არმარახდ იხენანე ავრა, მა ანბან-
ქუა ეიყარამქუა რკრა. უი ზხყდო უი აუპ უაანდა ვ-ცია-
ჰიაკ ირბჟარგლანე იშოკრკუაზ ციაჰიაკ იქურგლანე
ავრა იახდალაგაზ არწავე აწავცია დრშკლაფშოლაროუპ,
ირკუა ანბან 3 მილიმეტრ ეიწანე ისსანე ირმკლარც,
ანბანქუა კლატიუპ ანბან შიყუ იშოარბოუ ეიფშო ეიჰა-
ტიტიუ, ეიწატიტიუ აზგუათანე.

არედაქტორ ბ. კაცია.

000046. აკდუხა აარხარაზ ანაპე აწავუპ 21/III 1946 შო. 2,5 კდუხა
ბდუცკ უყოუპ, აზაკაზ № 3235. ატირაჟო 400 ეკზ.

აფჰიენთშიყუთუქუა ატიზოგრაჰია, აყუა. აულ. ლენინ
იხად ზხუ. № 6.

